

TÂNĂRUL CERCETĂTOR

CZU: 343.1

DOI 10.5281/zenodo.15552768

Oxana CIUDIN*
e-mail: ciudin.oxana@usch.md

UNELE PARTICULARITĂȚI TACTICE ALE EFECTUĂRII EXPERIMENTULUI ÎN PROCESUL PENAL

Adnotare: *Tactica criminalistică reprezintă acel „instrument” al urmăririi penale prin care organele de urmărire penală asigură studierea împrejurărilor cauzei și materializarea bazei probatorii necesare. Deoarece experimentul judiciar este unul dintre tipurile de acțiuni procesuale, în desfășurarea sa se pot aplica, în mod justificat și legal, regulile și procedeele tactice generale, valabile pentru toate acțiunile de urmărire penală. Tactica acțiunilor de urmărire penală, deci și a experimentului judiciar, determină modul concret de lucru și succesiunea acțiunilor reprezentantului organului de urmărire penală și ale celorlalți participanți la acțiunea de urmărire penală. Succesul acțiunilor de urmărire penală depinde, în mare măsură, de faptul cât de competent își construiește ofițerul de urmărire penală/procurorul acțiunile din punct de vedere tactic. În plus, reprezentanții organelor de urmărire penală trebuie să își construiască acțiunile (procedeele) tactice nu doar într-o manieră creativă, ci și cu respectarea strictă a normelor procesual-penale, ceea ce se reflectă direct în formele și metodele de lucru pe care le folosește la efectuarea acțiunilor de urmărire penală, la care se cataloghează și experimentul în procedura de urmărire penală.*

Cuvinte-cheie: *cauză penală, experiment, urmărire penală, participant, bănuț, învinuit, martor, specialist, mijloace tehnice, acțiune de urmărire penală, tactică, procedeu tactic, probe, probatoriu, proces-verbal, fotografie judiciară, înregistrare video.*

CERTAIN TACTICAL CONSIDERATIONS IN THE CONDUCT OF JUDICIAL EXPERIMENT WITHIN CRIMINAL PROCEEDINGS

Annotation: *Forensic tactics represent a key tool of criminal investigation, through which investigative authorities ensure the examination of the circumstances of the case and the establishment of the necessary evidentiary basis. Since the judicial experiment consti-*

* Doctorandă, Școală Doctorală Științe Juridice și Economice, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; ORCID ID: 0000-0002-5990-478X, e-mail: ciudin.oxana@usch.md

tutes one of the types of procedural actions, the general tactical rules and methods applicable to all investigative actions may justifiably and lawfully be applied during its execution. The tactics of investigative actions - including, by extension, the judicial experiment - determine the specific course of action and the sequence of operations undertaken by the investigating authority and other participants in the criminal investigation. The success of investigative measures largely depends on how competently the criminal investigation officer or prosecutor designs and conducts these actions from a tactical perspective. Moreover, representatives of the investigative bodies must develop their tactical approaches not only in a creative and adaptive manner, but also in strict compliance with the rules of criminal procedure. This requirement is directly reflected in the forms and methods employed during the conduct of criminal investigative activities, which include, as part of the investigation procedure, the judicial experiment.

Keywords: *criminal case, judicial experiment, criminal investigation, participant, suspect, defendant, witness, forensic expert, technical means, investigative action, tactical approach, tactical method, evidence, evidentiary basis, report, forensic photograph, video-recording.*

1. INTRODUCERE

Experimentul în procesul penal reprezintă o metodă elaborată și perfecționată de știința dreptului procesual-penal și a criminalisticii, domeniul juridic care se concentrează pe elaborarea și aplicarea procedurilor tactice și a regulilor procesual-penale privind efectuarea acțiunii de urmărire penală¹.

Experimentul este o acțiune de urmărire penală independentă ce constă în efectuarea unor acțiuni experimentale în condiții cât mai asemănătoare celor care au existat în momentul săvârșirii faptei, în scopul verificării datelor și obținerii de probe noi. Însăși din denumirea acestei acțiuni de urmărire penală reiese că esența ei constă în provocarea intenționată a unor fenomene în condițiile cele mai propice pentru studierea lor și a legilor care le guvernează². În calitate de fundament pentru elaborarea tacticii experimentului de urmărire penală figurează dispozițiile generale ale tacticii urmăririi penale. În știința juridică au fost formulate diverse definiții ale acesteia. Astfel, A. P. Sirov prin tactica acțiunilor de urmărire penală înțelege totalitatea metodelor și tehnicilor legale, științific fundamentate, care înfruntă orice împotrivire și denaturări în calea realizării cunoașterii veridice, ele fiind utilizate la pregătirea, desfășurarea și fixarea rezultatelor acțiunilor de urmărire penală³.

Autorii A. V. Dulov și P. D. Nesterenko consideră că o astfel de definiție nu reflectă întreaga esență a tacticii acțiunilor de urmărire penală, deoarece tactica trebuie întotdeauna să ofere un ansamblu de opțiuni posibile de acțiune, ținând cont de condițiile și obiectivele în schimbare în cadrul unei anumite acțiuni procesuale. Tactica acțiunilor de urmărire penală este întotdeauna un sistem (un complex) de procedee tactice, adică cele mai eficiente și adecvate metode de desfășurare a acțiunilor de urmărire penală și de comportament al reprezentanților organului de urmărire penală. În acest sens, procedeele tactice reprezintă anumite recomandări. Potrivit autorilor menționați, tactica acțiunilor de urmărire penală reprezintă un ansamblu de procedee tactice și recomandări care pot fi puse în aplicare în cadrul uneia dintre acțiunile de urmărire penală prevăzute de Codul de procedură penală (în cazul de față, Codul de procedură penală al Republicii

¹ Jitariuc V. Experimentul în procesul penal: noțiune, sarcini și varietăți. În: Dialogi Juridici, Iași, 2023, p. 123.

² Osoianu T., Ostavciuc D., Odagiu Iu., Rusnac C. Tactica acțiunilor de urmărire penală. Ed. Cartea Militară. Chișinău, 2020, pp. 236-237.

³ Сыров А. П. Проблемы научных основ тактики следственных действий. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 1968, с. 5.

Moldova⁴ – n.n.), acțiuni efectuate pentru descoperirea faptuitorului și stabilirea adevărului obiectiv. Totodată, tactica acțiunilor de urmărire penală nu este identică cu noțiunea de procedeu tactic. Or, acesta din urmă poate consta într-un ansamblu de acțiuni de urmărire penală, sau o singură acțiune de urmărire penală poate include o întreagă gamă de procedee tactice⁵.

Profesorul M. Gheorghită susține că „tactica criminalistică, ca parte integrantă a științei criminalistice, reprezintă un sistem de teze generale și procedee specifice argumentate științific, bazate pe dispozițiile legii procesual-penale și pe practica în domeniu, aplicarea cărora este menită să asigure eficacitatea activității organelor de drept în timpul cercetării faptelor infracționale, ținând cont de particularitățile și de situațiile în care infracțiunea a fost comisă”⁶. În opinia cercetătorului S. Doraș, „pot fi identificate două probleme esențiale ale tacticii criminalistice: cea a metodelor de organizare și conducere a activității de urmărire penală și cea a procedeelelor de pregătire și desfășurare a activităților procedurale de colectare și utilizare a probelor necesare dovedirii faptei penale și a vinovăției celor care au comis-o”⁷.

În patrimoniul doctrinar al criminalisticii, întâlnim lucrări care abordează în mod direct tactica pregătirii și desfășurării experimentului judiciar, unde acesta este, de regulă, împărțit în anumite elemente componente (tactice). Cel mai frecvent este utilizat termenul „procedeu tactic”, care, în opinia noastră, este cel mai corect, deși în literatura științifică apar și alți termeni, precum „reguli tactice” sau „condiții tactice”. Procedeu tactic este o recomandare argumentată științific cu privire la ordinea și modul de acțiune a reprezentantului organului de urmărire penală la soluționarea anumitor probleme, realizarea unor acțiuni concrete de urmărire în scopul asigurării eficacității lor⁸. Or, procedeele tactice ale desfășurării acțiunilor de urmărire penală reprezintă modalități eficiente de efectuare a acestora în vederea stabilirii rapide, depline și obiective a adevărului în cadrul cauzelor penale⁹.

2. METODOLOGIE

Pentru soluționarea problemelor abordate în conținutul articolului științific referitoare la particularitățile tactice ale efectuării experimentului în procesul penal au fost utilizate asemenea metode generale și particulare ale cunoașterii științifice, precum: analiza, sinteza, metoda logică, comparativ-juridică, sistemică-structurală, gramaticală și altele. Baza teoretică a cercetării este constituită din opiniile științifice, ideile și conceptele prezentate în lucrările oamenilor de știință în domeniul criminalisticii și dreptului procesual penal din Republica Moldova și din alte state. Baza normativ-juridică include prevederi ale Codul de procedură penală al Republicii Moldova în materia efectuării experimentului în procedura de urmărire penală.

⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

⁵ Дулов А. В., Нестеренко П. Д. Тактика следственных действий. Минск, 1971 (272 с.).

⁶ Gheorghită M. Tratat de criminalistică (F. E.-P. „Tipografia Centrală”). Chișinău, 2017, pp. 291-292.

⁷ Doraș S. Criminalistica. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2011, p. 266.

⁸ Gheorghită M. *op. cit.*, p. 293.

⁹ Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a. Tactica criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2025, p. 45.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBȚINUTE

Concluziile profesorului R. S. Belkin corespund cel mai bine și complet tuturor aspectelor referitoare la tactica experimentului judiciar, acesta făcând o distincție clară între condițiile și procedeele tactice. Potrivit opiniei sale, în categoria condițiilor tactice ar trebui să fie incluse următoarele: a) un număr limitat de participanți la experiment; b) desfășurarea experimentului în condiții cât mai apropiate de cele în care a avut loc evenimentul sau fapta ce prezintă interes pentru urmărirea penală; c) repetarea de mai multe ori a experimentelor de același tip; d) efectuarea experimentelor în mai multe etape¹⁰.

Potrivit lui R. S. Belkin, condițiile tactice sunt asigurate prin aplicarea anumitor procedee tactice. Astfel, numărul limitat de participanți este asigurat prin *implicarea în experiment doar a persoanelor strict necesare*, iar cercul acestora trebuie restrâns cât mai mult posibil.

Desfășurarea experimentului în condiții cât mai apropiate de cele în care a avut loc evenimentul sau fapta ce prezintă interes pentru urmărirea penală este asigurată prin aplicarea unor procedee tactice precum: efectuarea experimentului la aceeași oră din zi, când condițiile de iluminare și alți factori (poziția soarelui etc.) sunt cât mai asemănători cu cei în care s-a petrecut fenomenul cercetat; realizarea experimentului în același loc în care a avut loc evenimentul investigat; asigurarea unei asemănări între condițiile climatice ale evenimentului real și cele ale experimentului; utilizarea acelorași condiții de iluminat artificial ca în cazul evenimentului real; reconstituirea „decorului” necesar pentru efectuarea experimentelor; folosirea în experiment a obiectelor autentice sau similare cu cele implicate în evenimentul real; păstrarea aceluiasi ritm la desfășurarea experimentelor, corespunzător cu cel al evenimentului real; asigurarea unor condiții sonore similare: natura zgomotelor, tonalitatea, intensitatea etc.; luarea în considerare a condițiilor care s-au modificat și care nu pot fi reconstruite.

Repetarea de mai multe ori a actelor experimentale de același tip (inclusiv în condiții diferite) în cadrul unuia și aceluiasi experiment, potrivit lui R. S. Belkin, permite o studiere mai aprofundată a evenimentului cercetat, oferind posibilitatea de a verifica dacă rezultatele obținute sunt întâmplătoare sau veridice. Modificarea condițiilor poate consta în: a) complicarea sau înăsprirea acestora; b) simplificarea lor. În primul caz, se îngreunează în mod conștient obținerea unor rezultate similare celor deja obținute anterior. În al doilea caz, această sarcină este facilitată. Complicarea condițiilor este de obicei utilizată atunci când se verifică anumite versiuni, fiind necesar să se stabilească modul în care faptele existente pot fi explicate în condiții modificate (din perspectiva versiunii investigate). Simplificarea intenționată a condițiilor experimentului poate produce rezultate convingătoare la verificarea declarațiilor bănuiților și învinuiților cu privire la împrejurările unui eveniment. Când vorbim despre „repetarea experimentelor”, ne referim la „experimente omogene”. Dacă experimentele diferă între ele, atunci nu mai este vorba de „repetare”, ci de „experimente diferite”. Trebuie menționat și faptul că, în unele cazuri, repetarea experimentelor nu este necesară. De exemplu, atunci când se verifică posibilitatea de a scoate un obiect printr-o gaură sau un gol, este suficientă efectuarea unui singur experiment.

Desfășurarea experimentelor în mai multe etape sau fragmentarea acestora permite facilitarea percepției, analizei și consemnării lor, oferind totodată posibilitatea observării fenomenului experimental în toate etapele sale. Fragmentarea experimentului poate fi: a)

¹⁰ Белкин Р. С. Теория и практика следственного эксперимента. Под общей редакцией А. И. Винберга. М., 1959, с. 80 (169 с.).

convențională sau mentală, în acele cazuri în care ritmul acțiunilor desfășurate nu poate fi încetinit. În acest caz, fragmentarea se realizează prin repetarea de mai multe ori a experimentelor omogene, iar reprezentantul organului de urmărire penală studiază succesiv fiecare etapă a experimentului. Cu alte cuvinte, la fiecare experiment este analizat doar un singur element, iar în final, pe baza tuturor experimentelor, se obține o imagine completă a întregului fenomen experimental; b) reală, atunci când rezultatul experimentului nu depinde de ritmul desfășurării acestuia și când, după fiecare etapă, experimentul poate fi întrerupt pentru un anumit timp, în vederea fixării rezultatului obținut până la acel moment. Această metodă permite o analiză mai detaliată și sistematică a fiecărui segment al fenomenului investigat, contribuind astfel la o interpretare mai exactă și la obținerea unor date mai fiabile¹¹.

În primul rând, trebuie menționat următorul fapt: condițiile tactice generale de efectuare a experimentului judiciar, ca și ale oricărei acțiuni de urmărire penală, trebuie să respecte anumite cerințe generale, și anume: să fie legale, să asigure obiectivitatea cercetării și realizarea scopurilor stabilite. Legalitatea procedurilor tactice este determinată de măsura în care acestea corespund normelor și principiilor legislației în vigoare. Legalitatea este asigurată prin: aplicarea de către reprezentantul organului de urmărire penală exclusiv a drepturilor conferite de normele legislației procesual-penale; controlul respectării acestor norme de către toți participanții la acțiunea de urmărire penală. Obiectivitatea presupune următoarele: conținutul și rezultatele experimentului să corespundă realității și să reflecte fidel desfășurarea evenimentelor; necesitatea desfășurării experimentului să fie obiectivă, atunci când problema nu poate fi soluționată prin alte mijloace decât cele experimentale. Obiectivitatea este asigurată prin: a) planificarea atentă a scopurilor experimentului; b) eficiența metodelor alese pentru desfășurarea acțiunilor experimentale; c) exhaustivitatea, exactitatea și buna-credință la realizarea tuturor măsurilor pregătitoare¹².

Astfel, doar respectarea acestor principii garantează că experimentul judiciar își va îndeplini corect rolul de stabilire a adevărului în procesul penal. În ceea ce privește mecanismul concret (practic) de pregătire și desfășurare a experimentului judiciar, se pot evidenția următoarele condiții tactice și procedee tactice.

Efectuarea experimentului la o anumită oră din zi, când condițiile de iluminare și alți factori (precum poziția soarelui etc.) sunt cât mai apropiate de cele în care a avut loc evenimentul investigat, este o condiție tactică obligatorie în cazurile în care momentul desfășurării experimentului este esențial pentru caracterul și gradul de fiabilitate al rezultatelor posibile. În acest sens, trebuie menționat că este vorba despre caracterul similar al zilei, nu despre exact aceleași ore în care a avut loc evenimentul. Este evident că, în funcție de anotimp, iluminarea unei zone va fi diferită la aceeași oră. Cu alte cuvinte, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să țină cont de sezonul în care au avut loc evenimentele cercetate și să ajusteze la el, în consecință, experimentul ce urmează a fi efectuat. Este important, de asemenea, să se ia în considerare poziția soarelui, ora de răsărit și apus. În cazul experimentelor desfășurate noaptea, trebuie luate în calcul nu doar pozițiile lunii, ci și faza acesteia (luna nouă, lună plină etc.). Mai mult, timpul influențează nu doar caracterul iluminării și condițiile de vizibilitate. De exemplu, în cazul experimen-

¹¹ Ibidem pp. 80-84.

¹² Рубан А. С. Следственный эксперимент: теория и практика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2009, с. 147-148.

telor care implică intensitatea circulației vehiculelor sau fluxurile de oameni, trebuie luate în considerare și zilele săptămânii, deoarece în fiecare zi intensitatea acestora poate varia semnificativ.

Desfășurarea experimentului în același loc în care s-a petrecut evenimentul investigat asigură maximum de similaritate între condițiile experimentului și fenomenul cercetat. Cu toate acestea, respectiva condiție tactică nu este obligatorie în următoarele cazuri: 1) Locul în care a avut loc evenimentul nu mai există (de exemplu, pe acel teren a fost construit un imobil); 2) Plenitudinea cercetării experimentale impune realizarea experimentului în condiții de laborator, pentru a controla mai bine variabilele; 3) Locul experimentului nu influențează rezultatele experimentului (de exemplu, în cazul verificării abilităților profesionale); 4) Este imposibil de a fi realizat experimentul în condiții reale, iar evenimentul trebuie să fie modelat (de exemplu, în cazul unui accident rutier sau al unei explozii într-o clădire). În cadrul lucrului în teren, pot fi aplicate diverse procedee tactice. De exemplu, terenul poate fi împărțit pe sectoare, în care participanții la experiment vor lucra simultan sau succesiv.

În timpul experimentului, se poate utiliza mișcarea contrară sau paralelă a participanților. În cazul mișcării contrare, unul dintre participanți se deplasează într-o direcție, iar celălalt în direcția opusă. După ce se întâlnesc, aceștia trec la acțiuni comune în centrul zonei de experiment. Desfășurarea experimentului în mod secvențial presupune ca reprezentantul organului de urmărire penală (sau participanții la experiment) să se deplaseze din punctul de plecare într-o direcție aleasă, să examineze treptat zonele și obiectele relevante pentru experiment, trecând succesiv de la un element la altul. Dacă se aplică metoda aleatorie (selectivă), ordinea în care se efectuează experimentul este stabilă în funcție de proximitatea teritorială a obiectelor între ele și de informațiile disponibile cu privire la cele mai probabile scenarii ale evenimentului investigat. Această organizare permite o abordare metodică și bine structurată, asigurând o examinare detaliată și completă a elementelor relevante ale fenomenului studiat. Pentru a evita eventualele acuzații ulterioare din partea apărării privind o presupusă încercare a reprezentantului organului de urmărire penală de a le indica bănușilor / învinușilor (persoanelor verificate) ce acțiuni trebuie să întreprindă în timpul experimentului judiciar, este recomandat ca participanții la experiment și ofițerul de urmărire penală / procurorul să se afle în spatele sau pe lateralul persoanelor care demonstrează în timpul experimentului acțiunile care au avut loc în cadrul evenimentului cercetat¹³.

Similaritatea condițiilor climatice între evenimentul autentic și cel experimental permite atingerea unui grad mai mare de asemănare între factorii ce depind de condițiile meteorologice, cum ar fi vizibilitatea, audibilitatea și altele (umiditatea, temperatura, vântul etc.). Trebuie luate în considerare următoarele aspecte: a) zona de vizibilitate orizontală este influențată de factori precum ceața, zăpada sau ploaia, în timp ce vizibilitatea verticală depinde de altitudine și tipul norilor; b) viteza de mișcare a oamenilor, a vehiculelor sau a sunetului este afectată de vântul frontal ori lateral, precum și de intensitatea ploii sau de densitatea ceții; c) funcționarea mecanismelor și conservarea urmelor în teren sunt influențate de temperatura mediului, ceea ce poate modifica semnificativ evoluția experimentului.

De asemenea, condițiile climatice anterioare evenimentului sunt de mare importanță.

¹³ Ibidem pp. 148-149.

De exemplu, modul în care s-au format urmele depinde în mare măsură de vremea care a precedat evenimentul investigat, cum ar fi temperatura, umiditatea sau precipitațiile din perioada respectivă. Fără îndoială, asigurarea unei identități absolute a condițiilor climatice în timpul experimentului este destul de dificilă. Totuși, pot fi utilizate diverse procedee tactice pentru a face condițiile cât mai apropiate de cele ale evenimentului autentic, cum ar fi: studiul prognozei meteo și planificarea corespunzătoare a datei experimentului, astfel încât să se aleagă o perioadă cu condiții atmosferice similare celor care au avut loc la evenimentul cercetat; utilizarea mașinilor de irigare sau a dispozitivelor de împrăștiere a zăpezii (tunuri de zăpadă) pentru a crea condiții similare pe terenurile utilizate în experiment, prin udarea excesivă a solului sau generarea de zăpadă artificială; aplicarea încălzitoarelor sau umidificatoarelor de aer în interiorul clădirilor pentru a recrea condițiile de temperatură și umiditate corespunzătoare celor întâlnite la momentul evenimentului investigat etc.

Desfășurarea experimentelor în aceleași condiții de iluminare artificială care au existat la evenimentul real presupune următoarele: utilizarea surselor de lumină identice sau analoge celor folosite în evenimentul investigat, deoarece tipurile diferite de lămpi (de exemplu, lămpi incandescente, lămpi fluorescente, proiectoare și alte echipamente de iluminat) generează nivele diferite de iluminare, tonuri diferite și umbre distincte; plasarea surselor de lumină în aceleași locații în care se aflau în timpul evenimentului real. Totodată, în scopuri experimentale, este posibil ca aceste surse de lumină să fie mutate pentru a obține o imagine mai obiectivă a situației¹⁴.

Utilizarea obiectelor autentice sau similare în cadrul experimentului permite să se apropie condițiile experimentului de cele reale, astfel încât rezultatele obținute să fie cât mai relevante și exacte. Cu toate acestea, la momentul desfășurării experimentului, obiectele pot suferi modificări sau pot fi distruse, vor figura ca probe materiale în dosar sau pot să se afle în curs de expertiză, ceea ce face imposibilă utilizarea lor în cadrul experimentului. Din acest motiv, reprezentanții organelor de urmărire penală recurg adesea la un procedeu tactic eficient, și anume utilizarea machetelor sau a imitațiilor care sunt similare cu obiectele originale. Aceste machete sunt create astfel încât să reproducă cât mai fidel caracteristicile obiectelor reale, asigurându-se astfel condiții de experiment cât mai apropiate de realitate, fără a compromite integritatea probelor sau procesul de investigare. În anumite cazuri, în cadrul experimentului, nu este necesar să fie cercetate doar obiectele în sine, ci și cantitatea acestora. De exemplu, atunci când se verifică experimental câte obiecte pot încăpea într-un anumit tip de ambalaj, nu este necesar să se dispună de un număr mare al acestora pentru a realiza experimentul. Este suficient să se verifice dimensiunile unui obiect similar și mărimea ambalajului. Această abordare economisește resurse și timp, menținând totodată relevante condițiile experimentului și oferind rezultate valide.

Similaritatea ritmurilor experimentelor cu ritmul evenimentului autentic și stabilirea legăturilor temporale sunt esențiale pentru a demonstra posibilitatea realizării unei anumite activități sau producerea unui anumit număr de obiecte într-un interval de timp stabilit. Totodată, pot fi efectuate experimente cu ritmuri diferite de execuție pentru a testa variate scenarii și condiții.

Suntem de acord cu opinia lui I.I. Ilcenko, care subliniază că „stabilirea legături-

¹⁴ Ботвенко Е. И. Выводы социально-психологической экспертизы как важное доказательство по делам об убийствах. // Следственная практика. Выпуск 1 (162). М., 2004, р. 17.

lor temporale reprezintă un aspect tactico-important al experimentului, având rolul de a determina: intervalul de timp dintre comiterii și descoperirea evenimentului; timpul de început și sfârșit al evenimentului; diversele momente (puncte temporale) ale evenimentului; diferite segmente temporale, care corespund desfășurării unor evenimente specifice; secvența apariției și alternării fenomenelor din cadrul evenimentului. Aceste legături temporale sunt esențiale pentru a înțelege cum și când au avut loc evenimentele, iar experimentul ajută la stabilirea unor parametri temporali exacti, care pot fi cruciali în rezolvarea cazului¹⁵.

În funcție de ceea ce trebuie stabilit (verificat, confirmat, sau infirmat) în cadrul experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să aplice procedee tactice corespunzătoare. Având în vedere că multe infracțiuni sunt comise cu ajutorul unor mijloace tehnice, reprezentantul organului de urmărire penală *poate recurge la diverse procedee tactice pentru utilizarea acestora în cadrul experimentului*. De exemplu, experimentul poate fi realizat cu participarea bănuitului/învinuitului atunci când acesta demonstrează abilități de manipulare a echipamentului sau capacitatea de a realiza anumite activități folosind tehnologia respectivă. Pentru a asigura credibilitatea experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală poate invita un specialist care să monitorizeze și să evalueze desfășurarea și rezultatele aplicării tehnicii în cadrul experimentului. Acest specialist va avea rolul de a garanta că mijloacele tehnice sunt utilizate corect și în conformitate cu scopul experimentului. Mai mult, specialiștii invitați de ofițerul de urmărire penală/procuror pot efectua „lucrări de control/de verificare” folosind aceleași mijloace tehnice. Rezultatele și procedurile acestora vor fi comparate cu acțiunile demonstrate de bănuți/învinuți, permițând o evaluare obiectivă a abilității lor de a manipula tehnologia respectivă în condițiile specifice ale cazului investigat. Acest proces asigură un grad înalt de validitate și fiabilitate al rezultatelor experimentului.

Asemănarea (similaritatea) condițiilor sonore – caracterul zgomotului, tonalitatea, intensitatea și alte caracteristici auditive – poate fi verificată în diferite condiții. De exemplu, diverse sunete pot fi investigate în liniște completă, în condiții reale, cu zgomot ambiental ridicat sau cu interferențe externe. Un exemplu frecvent în activitatea reprezentanților organelor de urmărire penală este necesitatea de a asculta înregistrări audio. În acest caz, o înregistrare realizată în cadrul experimentului poate fi comparată cu una făcută în condiții de laborator, iar ulterior pot fi adăugate diverse sunete de fond, care să simuleze condițiile reale ale evenimentului investigat. Acest lucru va permite o concretizare a condițiilor de mediu din momentul comiterii faptei, cum ar fi zgomotul ploii, trecerea unui tren, muzica de fond și alte zgomote externe, care ar putea fi relevante pentru verificarea veridicității unui eveniment. Această tehnică permite o evaluare obiectivă a modului în care anumite sunete pot influența percepția și percepțiile participanților, având un impact semnificativ asupra validității rezultatelor experimentului.

La realizarea experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală este obligat să ia în considerare posibilitatea modificării condițiilor evenimentului investigat. În acest sens, el trebuie să construiască diverse versiuni ale evenimentului și să efectueze acțiuni experimentale nu doar într-o singură direcție, ci în mai multe. În cadrul experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală poate fi nevoit să efectueze acțiuni experimentale într-un context diferit față de condițiile reale. De exemplu, în cazul expe-

¹⁵ Ильченко Ю. И. Тактические приемы исследования материальной обстановки места происшествия. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. М., 1965, p. 10.

rimentelor cu implicarea mijloacelor de transport, reprezentantul organului de urmărire penală poate fi nevoit să efectueze experimente într-o zi însorită, chiar dacă accidentul rutier a avut loc într-o zi ploioasă. În această situație, el trebuie să ia în considerare cum se modifică distanța de frânare în condiții de vreme schimbată.

În alte cazuri, obiectul care a fost prezent în fața martorilor (cum ar fi o casă, un garaj etc.) poate fi distrus. Totuși, folosind scheme geometrice sau obiecte simbolice, evenimentul investigat poate fi confirmat sau infirmat. Aceste metode ajută la reconstruirea condițiilor și a faptelor, oferind o imagine clară a modului în care evenimentul ar fi putut decurge în realitate¹⁶.

Implicarea unui număr necesar de participanți la experiment este responsabilitatea ofițerului de urmărire penală/procurorului. Numărul de participanți și cercul de persoane implicate nu sunt reglementate în mod obligatoriu de lege. Având în vedere numărul limitat de participanți, reprezentantul organului de urmărire penală poate să le încredințeze acestora atât operațiuni individuale, cât și operațiuni multiple și succesive (operațiuni, acțiuni experimentale).

Mai mult, *reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să stabilească rolul propriu în experiment. În cadrul organizării și desfășurării unui experiment, el are dreptul de a efectua acțiuni experimentale (testări), dar totodată își îndeplinește funcțiile de organizare, control și fixare a acțiunilor altor participanți în cadrul experimentului. De aceea, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să stabilească gradul propriu de implicare în experiment, având în vedere că responsabilitățile sale includ nu doar realizarea acțiunilor experimentale, ci și supervizarea și monitorizarea întregului proces pentru a asigura obiectivitatea și validitatea experimentului.*

La determinarea posibilității ca o anumită persoană să efectueze anumite acțiuni, reprezentantul organului de urmărire penală poate utiliza următoarele mijloace tactice: 1) repetarea acțiunilor experimentale în aceleași condiții de către aceeași persoană; 2) realizarea unor acțiuni de control cu implicarea altor executanți; 3) împărțirea acțiunilor experimentale în etape; 4) Schimbarea locației participanților; 5) desfășurarea (sau modelarea) acțiunilor experimentale în condiții diferite de cele în care a avut loc evenimentul real; 6) realizarea acțiunilor experimentale cu diferite ritmuri și apropierea progresivă a ritmului experimentului de cel în care s-a desfășurat evenimentul real; 7) utilizarea obiectelor autentice sau similare cu cele implicate în evenimentul real; 8) Repetarea experimentului de mai multe ori dacă este necesar.

La efectuarea unui experiment, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să țină cont de faptul că *fiecare participant, datorită particularităților sale fiziologice, stării fizice și psihologice, percepe aceleași fapte într-un mod diferit. Astfel, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să observe cu atenție modul în care participanții percep rezultatele experimentului și reacțiile lor la ceea ce se întâmplă. La determinarea capacității de percepție și observare a unui anumit fapt sau fenomen, se aplică de obicei următoarele tehnici (procedee) tactice: 1) repetarea acțiunilor experimentale în condiții mai dificile decât cele reale; 2) reproducerea exactă a faptelor și fenomenelor pe care persoana le-a observat, perceput sau le-ar fi putut percepe; 3) repetarea acțiunilor experimentale în aceleași condiții (locație, timp, iluminare, condiții climatice și meteo, etc.) în care s-a desfășurat evenimentul; 4) utilizarea unor variante diversificate de reconstrucție*

¹⁶ Рубан А. С. Следственный эксперимент: теория и практика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2009, с. 152-153.

a mediului pentru realizarea experimentelor. 5) Luarea în calcul a condițiilor care s-au schimbat și care nu pot fi reconstruite¹⁷.

La selectarea participanților pentru experimentul de urmărire penală, ofițerul de urmărire penală/procurorul trebuie să țină cont de trăsăturile social-psihologice ale fiecăruia dintre aceștia, un punct asupra căruia au insistat mulți cercetători în lucrările lor. Astfel, V. L. Vasilyev consideră că diversitatea participanților la experiment implică, pe de o parte, inevitabilitatea influenței factorilor social-psihologici, și, pe de altă parte, factorul particularităților individuale, întrucât fiecare participant la experiment are trăsături și caracteristici proprii care influențează desfășurarea cercetării. Fără luarea în considerare a acestor particularități, nu se poate avea certitudinea în privința veridicității datelor obținute prin experiment¹⁸.

În consecință, atunci când selectează eventualii participanți la experimentul de urmărire penală, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să țină cont de faptul că fiecare candidat ar trebui să corespundă în cea mai mare măsură obiectivelor și sarcinilor stabilite pentru experiment. Anumite trăsături și tehnici tactice sunt asociate cu participarea bănuțului (învinuțului) la experiment. Când implică un bănuț/învinuț într-un experimentul de urmărire penală, ofițerul de urmărire penală/procurorul trebuie să țină cont de mai mulți factori importanți legați de starea psihologică a acestuia și de mediul său. În mod special, este necesar să se evalueze dorința lui de a coopera cu organul de urmărire penală, deoarece acest lucru influențează eficiența desfășurării experimentului. De asemenea, este important să se țină cont de probabilitatea de evadare a bănuțului (învinuțului), mai ales dacă există riscul ca complicii lui să îl ajute în acest sens. În plus, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să fie conștient de posibilele amenințări venite din partea complicilor la comiterea infracțiunii, care ar putea încerca să elimine bănuțul (învinuțul) sau să împiedice desfășurarea experimentului. În astfel de situații, trebuie luate măsuri corespunzătoare pentru protejarea vieții și sănătății bănuțului (învinuțului), asigurându-i siguranța pe parcursul experimentului.

Dacă există mai mulți bănuți (învinuți), fiecare dintre ei participă la experiment pe rând. Participarea comună a mai multor bănuți (învinuți) la aceleași acțiuni experimentale nu este permisă. Organul de urmărire penală trebuie să ia măsuri pentru a preveni comunicarea între bănuți (învinuți), precum și posibilitatea ca ei să se familiarizeze cu desfășurarea și rezultatele experimentului. Această cerință este realizată prin efectuarea mai multor acțiuni experimentale succesive (sau a unui întreg experiment) cu participarea diferitelor persoane bănuite (învinuite) aparte. Aceste acțiuni pot fi realizate într-un singur experiment, dar în acest caz bănuții (învinuții) trebuie să fie izolați între ei pe perioada desfășurării acțiunii de urmărire penală. În plus, atunci când se semnează procesul-verbal al experimentului, trebuie să fie exclusă posibilitatea ca primul bănuț (învinuț) să ia cunoștință de rezultatele acțiunilor celui de-al doilea și așa mai departe.

Uneori, în cadrul experimentului pot apărea situații conflictuale legate de refuzul bănuțului (învinuțului) de a continua experimentul sau de a participa la acesta, în general. Legea nu prevede participarea forțată a acestor persoane în acțiuni experimentale. Însă refuzul bănuțului sau învinuțului nu înseamnă că experimentul trebuie să fie oprit (stopat). Altă chestiune este că circumstanțele noi, apărute în timpul efectuării experimentului, trebuie reflectate în procesul-verbal final, iar în desfășurarea experimentului

¹⁷ Ibidem, pp. 154-155.

¹⁸ Васильев В. Л. Юридическая психология. Юридический Центр Пресс. СПб, 1998, с. 509.

trebuie operate corecturile necesare¹⁹.

Motivele acordului de a participa la un experiment pot include dorința de a ajuta organul de urmărire penală (pentru a dovedi nevinovăția, pentru a reduce durata urmăririi penale, pentru a beneficia de efectele circumstanțelor atenuante etc.); a orienta organul de urmărire penală pe o pistă greșită; a stabili legături cu complicii; a distruge urmele și dovezile existente la locul crimei; a evada; a tergiversa urmărirea penală; a schimba temporar mediul aflării în detenție preventivă și altele. Având în vedere posibilitatea diferitelor motivații ale participanților la experiment, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să identifice cauzele acestora.

În cadrul experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să confirme sau să infirme mecanismul evenimentului care a avut loc. Stabilirea detaliilor acestui mecanism permite obținerea de informații despre persoana care a comis fapta, despre obiectul evenimentului (de exemplu, despre victimă sau despre bunurile sustrase) și despre intențiile făptuitorului. De fapt, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să efectueze o analiză situațională a evenimentului. Având în vedere că nu întotdeauna există informațiile și faptele necesare, el este nevoit să acționeze într-un mod euristic, folosind gândirea creativă și intuiția, bazându-se pe experiența practică pe care o deține.

Autorul A. I. Ivanov sugerează că, la planificarea acțiunilor tactice, trebuie să se țină cont de tipurile specifice de situații de urmărire penală, iar tehnicile experimentului trebuie dezvoltate în concordanță cu situația existentă. Fiecărei situații ar trebui să-i corespundă o anumită tactică de acțiune²⁰.

Destul de des, la desfășurarea experimentului de urmărire penală sunt atrași experți care dețin cunoștințe specializate necesare, iar în activitatea acestora sunt utilizate, de asemenea, anumite metode și procedee tactice. În special, M. I. Segai subliniază trei întrebări esențiale la care expertul trebuie să răspundă în cadrul experimentului: 1) Care sunt proprietățile sau stările obiectelor ce au interacționat? 2) Care obiecte anume au interacționat între ele sau cu mediul material? 3) Care sunt mecanismele și condițiile acestei interacțiuni?²¹

Ca procedeu tactic în activitatea experților în cadrul experimentului de urmărire penală poate fi utilizată investigarea paralelă, adică reprezentantul organului de urmărire penală și expertul formulează concluziile lor în mod independent, iar acestea sunt ulterior comparate și analizate fie în timpul experimentului, fie după finalizarea acestuia. Coincidența opiniilor contribuie la confirmarea corectitudinii concluziilor și presupunerilor, iar neconcordanțele determină revenirea la o analiză mai detaliată a obiectelor, fenomenelor sau proceselor, cu scopul de a ajunge la o opinie comună. Pentru creșterea gradului de obiectivitate a rezultatelor experimentului de urmărire penală, poate fi aplicată și metoda investigării simultane a naturii evenimentelor și a probelor de către specialiști din diferite domenii de cunoaștere²².

În plus, în cadrul desfășurării experimentului de urmărire penală, un rol deosebit de

¹⁹ Рубан А.С. *op.cit.*, pp. 157-158.

²⁰ Иванов А.И. Обыск как средство поиска и предварительного исследования материальных источников криминалистической информации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 1999, с. 128.

²¹ Сегай М.Я., Стринжа В.К. Предмет судебной экспертизы материальных следов преступления // Криминалистика и судебная экспертиза. Киев. Выпуск 43/1991, с. 39.

²² Рубан А. С. *op.cit.*, p. 160.

important îl au mijloacele de fixare (documentare), a căror utilizare îi permite reprezentantului organului de urmărire penală să aplice diverse tehnici tactice. De exemplu, el poate dispune utilizarea simultană a înregistrărilor audio, fotografice și video; filmarea poate începe încă din momentul deplasării către locul desfășurării experimentului, și nu doar în timpul sau după încheierea acestuia; de asemenea, filmarea poate fi realizată în cadrul experimentelor repetate din diferite unghiuri sau poziții. Filmarea permite documentarea reacțiilor bănuiților, învinuiților și martorilor la desfășurarea experimentului și poate fi însoțită de comentariile operatorului video; în timpul filmării pot fi puse întrebări participanților, iar răspunsurile lor pot fi înregistrate. Materialul video înregistrat poate fi ulterior completat cu titluri explicative, care să clarifice desfășurarea experimentului de urmărire penală, momente care sunt descrise și analizate cu lux de amănunte în doctrina criminalistică²³.

4. CONCLUZII

Tactica experimentului de urmărire penală, ca și tactica oricărei alte acțiuni de urmărire penală, determină ordinea concretă și succesiunea activităților desfășurate de către reprezentantul organului de urmărire penală și ceilalți participanți la experiment. Aceasta trebuie să prevadă posibilitatea aplicării diverselor variante de investigare experimentală a aceluiași chestiuni (informații, procese etc.). În același timp, deciziile tactice concrete care se aplică trebuie să respecte cerințele legislației procesual-penale, să fie fundamentate din punct de vedere științific și practic și să corespundă scopurilor și obiectivelor generale ale experimentului.

De asemenea, tactica experimentului presupune că reprezentantul organului de urmărire penală folosește un complex de procedee, supuse unui plan general. Or, aplicarea combinată și coerentă a diverselor metode și procedee tactice permite obținerea unei imagini obiective asupra evenimentelor investigate. În arsenalul reprezentantului organului de urmărire penală există un spectru diversificat de procedee tactice, pe care le poate folosi pentru atingerea scopului propus. Fiecărei etape și fiecărui element al pregătirii și desfășurării experimentului îi corespund anumite procedee tactice specifice. Conținutul procedeelelor tactice utilizate în practică depinde de experiența și măiestria reprezentantului organului de urmărire penală, de resursele umane și materiale aflate la dispoziția sa, precum și de alți factori obiectivi și subiectivi.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003, accesat la 20.04.2025.

Doraș S. Criminalistica. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2011. 630 p.

Gheorghiuță M. Tratat de criminalistică. Chișinău: (F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2017. 871 p.

Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a. Tactica criminalistică. București: Ed. Pro Universitaria, 2025. 1069 p.

Jitariuc V. Experimentul în procesul penal: noțiuni, sarcini și varietăți. În: Dialogi Juridici, Iași, 2023.

²³ Rusu V., Jitariuc V. Tratat de criminalistică. Partea I. Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2023, pp. 225-259.

- Osoianu T., Ostavciuc D., Odagiu Iu., Rusnac C. Tactica acțiunilor de urmărire penală. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2020. 340 p.
- Rusu V., Jitariuc V. Tratat de criminalistică. Partea I. Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. București: Ed. Pro Universitaria, 2023. 758 p.
- Белкин Р. С. Теория и практика следственного эксперимента. Под общей редакцией А. И. Винберга. М., 1959. 169 с.
- Ботвенко Е. И. Выводы социально-психологической экспертизы как важное доказательство по делам об убийствах. În: «Следственная практика». М., 2004. Выпуск 1 (162), с. 13-21.
- Васильев В. Л. Юридическая психология. СПб. Юридический Центр Пресс, 1998. 656 с.
- Дулов А. В., Нестеренко П. Д. Тактика следственных действий. Минск, 1971. 272 с.
- Иванов А. И. Обыск как средство поиска и предварительного исследования материальных источников криминалистической информации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 1999. 274 с.
- Ильченко Ю. И. Тактические приемы исследования материальной обстановки места происшествия. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. М., 1965. 24 с.
- Рубан А. С. Следственный эксперимент: теория и практика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2009. 284. с.
- Сегай М. Я., Стринжа В. К. Предмет судебной экспертизы материальных следов преступления. În: «Криминалистика и судебная экспертиза». Киев, 1991, Выпуск 43, с. 31-45.
- Сыров А. П. Проблемы научных основ тактики следственных действий. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 1968. 16 с.